

Болотяна Квитка.

Оповиданне.

Высокоповажному
Костеви Паньківському
щиропрыхильный
Авторъ.

I.

ыкола Горыновычъ, адвокатъ, вертався зъ суду додому. Бувъ початокъ осени, саме той часъ, колы бильша частына деревъ ще зелена и тильки деяки повбиралыся въ жовтє й жовтогаряче вбранне и стоялы мовъ у золотыхъ шатахъ. Горыновычъ дывывся на ихъ, проходючи величымъ миськымъ садомъ. Се бувъ за малымъ не гайокъ зъ могучыми старымы кленамы й дубамы. Якымся чудомъ воны позоставалыся тутъ, у самому осередкови великого миста, повытого тяжкымъ повитремъ, середъ высоченныхъ будынкивъ та закованыхъ у каминъ улыць. А про те сьгодни дыхаты було лекше. Вночи йшовъ дощъ, по небу снувалися хмары, але жъ дерева стоялы чистеньки, повмывани, огыдный миський пыль прыбыло тымъ дощемъ, и чисте вожке повитре якось мняжко вливалося свижою жывущою течію въ груды. Горыновычъ широко дыхавъ и йшовъ помалу-малу. Бувъ утомленый та й такъ лехко тутъ дыхаты, що хотилося зостатыся довше середъ цихъ величкыхъ задуманыхъ деревъ, систы й дывытыся на ихъ довго и прыслухатыся, якъ воны стыха-стыха шепотять своимъ, потемнилымъ одъ

хмарного неба, листомъ. Горыновычъ любывъ дерева, любывъ ихъ спокійну пышну красу и не постеригъ, якъ зупынывся й стгвъ дывытыся.

— А що се вы такъ задывылыша, коллего? Красою прыродньою впываєшесь?

Се товарышъ, молодый адвокатъ, выйшовши трохи пизнише зъ суду, наздогнавъ його.

Горыновычъ трошки скрываєшся: заразъ ни до кого не хоти-лось озвываться.

— Ишовъ додому,—видказавъ, рушаючи знову,—та й спынывся глянуты на си гарни дерева.

— Отъ, не можу, якъ вы, кохаться въ сій мертвій прыроді! Шо тутъ гарного? Ніякого руху: росте—зеленіє—жовтіє—чорніє, тоди знову: зеленіє—жовтіє—чорніє... одноманітно страшенно! Волю одно лычко пикантной панночки за вси дерева на свити.

— Ну, певне!—засміявся Горыновычъ, згадуючи, якои популярносты зажывъ чепурненъкій адвокатъ середъ панночокъ.—Але мени се подобається: тутъ краса и спокій... и певнистъ, що за сією красою не ховається ніяка гыдка таємныця, зрада, интрига... А за вашымы пикантнымы лычкамы се дуже часто трапляється.

— Ахъ, ся ваша... теорія... Адже справди можна се за малымъ не теорію вашою назваты, бо такъ дуже уперто вы на се натыкаєте...

— На що саме?—спытався Горыновычъ.

— Та на вашу думку, що за сымъ гарнимъ, часомъ бlyскучимъ выглядомъ, що имъ до людей повернени люде, завсигды ховається якась гыдка, часомъ злочинна таємныця.

— Не завсигды,—видказавъ поважно Горыновычъ,—а часто... частише, нижъ звычайно думають.

— Ото жъ... Мени ажъ дивно: якъ вы можете буты на суди оборонцемъ, маючи таки думки? Якъ вы можете обороняты, колы скризь бачыте злочинни таємныци? Лекше бъ уже буты вамъ прокуроромъ!

Горыновычъ усміхнувся.

— Навпаки! Саме ци мои думки й пособляють мени обороняты.

— Справди? А якъ же то?

— Колы такъ часто трапляються злочинни вчынки, не показани тильки черезъ те, що добре ихъ заховано и не видоми воны

громадянству, дакъ хыба жъ можна обвынувачуваты того, кто здобувае кары соби тильки черезъ те, шо або винъ не вміє вчынку свого добре заховаты, або вчынокъ выпадкомъ выявитыся? Ризнывъ бы я зъ своимы поглядамы, зробившыся прокуроромъ.

— Такъ? — промовывъ панокъ.—Хыба що!.. Ну, то ся ваша теорія мусыла пособыты вамъ зробитыся славетнымъ адвокатомъ.

— Ну, славетнымъ!..—усміхнувся Горыновычъ, прощаючыся зъ товарышемъ на рози, бо тутъ малы розійтися.

Пишовъ тоди самъ и вже швидче.

Властыво сей Горський трохы й правду сказавъ, называючи Горыновыча славетнымъ адвокатомъ. Колы винъ ще й не бувъ имъ, то все жъ стоявъ на порози того прынаднаго храму, де жыве, такъ звана, слава. Цила нызка важкыхъ справъ судовыхъ, у якыхъ винъ умило й потужно стававъ оборонцемъ, учынылы його им'я знанымъ геть по за межы того велького миста, де винъ працювавъ. Умивъ корыстуватыся зъ найдрибнишихъ обстанови, щобъ изнайты въ ихъ выправданне обвыноваченому и заплутаты й збыты имъ зъ тропы прокурора, а надто ще й бувъ выдатнымъ промовыкомъ. Тымъ по часопысахъ його призвыще почало вже де-дали частише траплятися зъ додаткамы: „нашъ видомый адвокатъ“, „нашъ талановытый речныкъ“. Було се йому до любосты, ще й несло путящий заробитокъ. Хочъ не мынуло йому ще й тридцятьохъ п'ятьохъ рокивъ, убывся вже въ добри достатки. Черезъ те бувъ вельмы бажанымъ подружжемъ промискыхъ панночокъ, а надто, шо й зъ себе бувъ гарный: мужня постать, оточене чепурною чорною бородою, смиле облычче, зъ высокымъ лобомъ и темно-сирыми променыстымы очыма, трохы смутными. И въ багатьохъ сем'яхъ батьки зъ матерямъ й дочки дуже та й дуже думалы про його.

Та вси ти думки ишли въ плынъ за водою.

Не сказаты, щобъ винъ цурався жиночого товарыства. Навпакы, здавалося, що винъ залюбки бувавъ середъ його, хочъ и не вельмы часто, умивъ добре бавыты розмовамы панночокъ та паній и дуже имъ подобався, але самъ, здавалося, не вподобавъ доси ни однієи за вси ти п'ять рокивъ, шо жыве въ сьому мисти. Може буты, шо саме черезъ це кильки панночокъ та паній завсігды булы бильше або менше закохани въ його; та ни одній не пощастило доси не то надиты йому на палець тієї

маненькои штучки, що блыщть геть липше за те, символомъ чого вона є, а й просто поквалытыся його ласкою... Що правда, озвалась, якъ звычайно въ такихъ выпадкахъ, поголоска, нибы и въ Горыновыча булы якись „сторі“, нибы не вси панії, якихъ винъ витавъ у своїй господи, приходылы до його въ справахъ адвокатськихъ. Булы нибы й таки, що имъ щастыло зъ Горыновычемъ бути, нижъ іншымъ, та нибы його, палки спершу, обійми дуже скоро ставали холодными и врешти замыкалься зовсімъ на тяжкий жаль та гирке нариканнє покривдженой тымъ прыхильници.

Не знаты, скильки въ сихъ оповиданняхъ було правды, бо никто ничего певного не мигъ сказать; правдою було тильки те, що Горыновычева постать, до всихъ іншихъ прывабъ, повыта була ще й якимсь туманомъ прынадной таємныци.

Чы зневъ про вси ци балачки Горыновычъ, чы не зневъ,— певне тильки, що зовсімъ на ихъ не зважавъ. Жывъ рухливъ моторнымъ жыттемъ: працюавъ у суди, дававъ іноди до журналившъ наукови розвидки зъ своєї спеціальносты, а, купувши соби кам'яныцю, зробився однимъ зъ найдіяльнишихъ членивъ земського та миського зборивъ, выклыкаючи свою працею въ ихъ запекле гавканне обскурнои пресы. Але на сю гавканыну зважавъ ще менше, нижъ на залыцяннє мисцевои жиноты.

Горыновычъ подзвонывъ коло своихъ дверей.

Черезъ гарно повбирани, закрашени коштовнымъ малюваннемъ, світлыци пройшовъ до кабинету, обставленого чепурными шахвами, повными книжокъ. На столи въ себе знайшовъ прynesену сьогодні почту. Передягся, вмывся и, покы обидъ, переглянувъ іи. Часописъ, нова книга „Кievской Старинѣ“, кильки пакетивъ зъ паперамы за для його адвокатськихъ справъ,—си кинувъ на вечирню роботу,—и ще кильки листивъ. Поклыхкали обидаты, и винъ облышивъ ихъ покы.

Обидавъ самъ, йивъ досыть просто, и черезъ те швидко вернувшись до кабинету. Лигши на канапу, почавъ чытати листы. Перши три трапылись мало цикави; останній бувъ одъ його дядька, материного брата, старого чоловика, члена повитовои земськиси управы въ невелычкому губернському мисти на ливому боци Дніпра. Горыновычъ колись жывъ у його, и вони часомъ озвалась одынъ до одного листами, хочъ и не дуже цикавыми.

Теперъ дядько пысавъ про свою сем'ю, про нови негарни течіі въ земстви и про инше таке. На пры кинци додававъ:

„Выпадкомъ потрапывъ у одну справу. Рассказую, бо знаешъ цихъ людей. Певне пам'ятаешь мою завычку завсигды блукаты надъ ричкою, дывытыся на вербы й на воду. Саме такъ блукавъ я на тому тыждніи у вивторокъ: було свято, дацъ замісто управы, пишовъ уранци на свою прохідку. Промынувъ вербы (згадуешъ? шо надъ яркомъ), перейшовъ луку, та й дохожу ажъ до колина, що загынае въ съому мисци ричка. Пам'ятаешь, який тутъ нызы́кій и порожній беригъ? Дывлюсь,—щось нибы чорніє на березі. Човень, думаю. Пидхожу блыжче,—не човень. Колода? Або жъ ни! Ще пидішовъ и добре бачу—лежыть людына, ногамы на беригъ, а головою до воды. Жинка, бачу; ногы въ черезыкахъ зъ пидъ мокрои чорнои сукни врыльсь у писокъ, а голова въ воді: не зовсимъ у воді, бо милко, а такъ водою і пидмыває, и довге волоссе розхвылювалося въ воді,—такъ и в'еться. Пидішовъ блыжче, и хто жъ бы то бувъ?! Гламчевська, Юлія Петровна!.. и мертвa!.. Можешъ соби в'явыты, якъ я вразыўся!.. Було багато клопоту, слідство и таке инше, покы і поховано. Вывялося, що сама втопилася,—знайдено потимъ дома і листа: „Не можу дали,—мій грихъ мене гнить, не дає жыты”... Мабуть не знаешъ про ій жытте писля того, якъ ты выйхавъ Черезъ два рокы потому Гламчевський умеръ, а ще передъ сымъ умеръ ихъ сынъ. Все добро прыпало матери зъ дочкою, Юлія Петровна зъ Ангелыною. Та щось невесело имъ жыты було. Ангелына все не йшла замижъ, а врешти такы пишла за Шрамченка, — такий соби, служыть у контрольній палати... Немолодый чоловикъ и дуже недобрый. Такий деспотычный, якъ и старый Гламчевський бувъ. Ангелыныне жытте важке, и се мабуть убывало матиръ. Ся, кажуть, ще писля твого одйизду якъ прыбыта ходыла и нибы комусь прызнавалася, що покарае і Богъ и на ій, и на дитяхъ... Воно такъ и сталося.... Незабаромъ умеръ сынъ, а тамъ тяжке жытте доччыне,—почала вона страшно журытыся, жыла сама соби, ни до кого не хотила ходыты, та й до неи мало хто ходывъ. Тильки йиздыла иноди въ манастырь, по церквахъ усе ходыла, грошай дуже багато на церкви давала. Та мабуть не пособляло. Жыла соби замкнувшыся, нудьгуvala на самоти и не могла подужаты тієи нудьги. Стрибавъ и Ангелыну писля материнои смерты,—така прыгноблена...“

II.

Винъ дочытавъ, и рука зъ лыстомъ упала на канапу. Згадки, давни образы, мынули подіи вставалы въ його души и проймалы душу ще й доси гострымъ, ще й доси незатыхлымъ болемъ. Все, що вже мынуло, все, що винъ сылкувався забуты и—здавалося—вже забувавъ,—усе воно стало передъ имъ знову—якъ жыве. День за днемъ, годна за годна пережывавъ те, що вже разъ було пережыте,чувъ и бачывъ передъ себе тихъ давнихъ людей, видчuvавъ давню радисть и биль.

Вышовши зъ кыивського университету, лышывся на який часъ у Кыиви, сподиваючись адвокатського заробитку. Та черезъ щось йому не щастыло: клиентивъ було мало, и винъ тро рокы дурно бывся и ничего не досягъ. Щось не давало йому ходу, а що саме,—не мигъ зрозумиты. Думавъ уже про Одесь, колы несподивано видибравъ лыста видъ сього жъ такы дядька. Старый пысавъ, що въ ихъ мисти бракує добрыхъ адвокативъ и пытався, чому бъ винъ, Горыновычъ, не перейхавъ туды? Певне липше бъ йому тутъ велося, нижъ у Кыиви.

Горыновычъ замыслывся. Невелычкий губернський городокъ! Се, звисно, не Одесь! Ну, а що йому доси давъ великий Кыивъ? Чы не буде таке жъ и въ Одеси? Чы не липше йому справди послухатися дядька?

И такы послухався.

Тамъ справди бракувало добрыхъ адвокативъ, и тро-четыри справы, щасльво скинчени, видразу высунулы Горыновыча напередъ. Зъ того часу забезпечений йому бувъ добрый заробитокъ, и Горыновычъ, звыкши до великого миста, хочъ трохы й нудывся въ сиренькому нерухливому городку, але зъ погляду заробитного не мавъ рациі видъ добра шукаты добра.

Жывъ трохы самотно: по клубахъ не бувавъ зовсимъ, бо не навыдивъ карты, у гостяхъ—зридка. За се заробывъ призвыще „гордого.“ Але знатъ людей багато: въ адвокативъ широки знайомосты.

Такъ винъ прожывъ два рокы и на третьому трапылась йому голосна справа: интеллигентна жинка, чепурна й модала, всимъ видома, якъ дуже гарна людына, вбыла свого человека. Помалу-малу выявила цила драма: довидалыся, якъ той, на

поглядъ интеллигентный, чоловикъ (скинчывъ университета), рос-
паленый страшенною, хочъ и цилкомъ безпидставною, невирою
до жинки, не дававъ ій просвітку своимъ прычепкамъ, пыльну-
вавъ іи вдень и вночи, не пускавъ зъ дому, мордувавъ іи всякымъ
способамъ: бывъ, стягавъ у самій сорочци зъ лижка и замы-
кавъ—узимку—въ холодну хыжу, и таке инше. Безщасна кильки
разивъ нездужала тяжко, втикала до матери, та винъ іи видтиля
забираў. Утекла тоди въ іншу губернию и стала тамъ за вчы-
тельку, та чоловикъ лыстомъ до земства заборонывъ жинци
вчытлюваты, и вона мусыла покынуты школу. Вернулася додому
и вбыла його того жъ дня, зъ того самого револьверу, зъ якого
винъ попереду вже двичи стрилявъ на неи и разъ навить по-
ранывъ трохы. Все це теперъ выявылось, а попереду ледви чы
хто й знавъ про се: безщасна терпила мовчки и навить усякымъ
способомъ сylкувалася заховать видъ людей свое ганебне стано-
выше винчаной рабы. Зъ погляду подружже здавалося такъ соби,
звычайне, и тильки трагичный кинецъ його выявывъ правду.

Горыновычъ боронывъ у суди безщасну жинку. На сю справу
находылось стильки народу, що маленька судова зала ледви
могла його мистыты. Найбильше було жинокъ. Горыновычъ про-
мовлявъ справди такъ гарно й сильно, якъ ще николы досси, и
прысяжни выпрвдалы обвynovачену. Выйшовши писля прысуду
Горыновычъ изъ залы въ корытарь, зостривъ чымало знайомыхъ—
воны поздорвлялы його зъ гарною промовою та зъ щасливымъ
послідкомъ іи, стыскали йому руку. Саме въ цю мыть стала
передъ имъ сдна знайома панночка, симпатычна, хочъ и занадто
екзальтована людьна, и вхопывши його за руки, почала ихъ
стыскаты, тремтячымъ голосомъ кажучы:

— Спасыби вамъ! Спасыби вамъ, гарный, розумный, добрий,
що такъ оступаєтесь за безщасныхъ жинокъ. Лино! Лино!—вхо-
пила вона за руку свою подругу, та чомъ же ты не дякуешъ?

И прытягла Лину блыжче. Горыновычъ глянувъ и побачывъ
передъ себе высоку струнку дивочу постать и молоде чепурне
облычче, почервониле видъ тіси несподиванки, яку ій учыныла
середъ натовпу и передъ незнайомымъ чоловикомъ подруга.

— Ольго, та ну бо! що ты робышъ?—казала вона, зовсімъ
збентежена.

— Не выгадуй!—не вгавала Ольга,—я жъ знаю дуже добре, якъ
тоби сподобалася промова... Дозвольте васъ познайомыты: се моя

подруга, Лина Гламчевська, а се... ну ты знаешь, кто се!—промовыла вона вже до подруги.

Горыновычъ поклоныvся, воны подалы одне одному руки.

— Дуже радый познайомыться и чуты, що мои немудри слова прыпалы вамъ до вподобы,—промовывъ Горыновычъ.

— Ну-ну, немудри! Кажить! Такъ говорыть, що я ажъ заплакала! Линка не плакала, бо вона нечувствѣнна,—николы не плаче...

— Ольго, та ну бо!—спыняла Лина.

— А хыба жъ не правда? Тильки вы не думайте,—озвалася знову до Горыновыча,—що вона справди нечувствѣнна, ни, вона гарна, а тильки на слзы крипка... Вы йдете вже зъ суду? Ну, дакъ и мы зъ вами.

И щебечучы, Ольга тягла за собою подругу, и вси трое выйшли зъ кам'яныци на вулыцю. Ольга говорыла не втыхающы, Лина мовчала. Горыновычъ зридка видповидавъ балакучій дивчыни, а самъ прыдывлявся до іи подруги. Вона була чепурна: тонкий, прямый деликатный нисъ зъ нижненѣкымъ низдрямы; прегарно вырысувани, хочъ може трохы вельки уста, трошечки важке, але гарне пидборидде. Любъ ховався теперъ пидъ солом'янимъ легенькымъ брылыкомъ, та кари очи, променысти й ласкави, такъ прынадно часомъ осявалы Горыновыча короткымъ теплымъ поглядомъ зъ-пидъ довгыхъ вій. Вона йшла смилою легенькою ходою, трохы нахылывши напередъ голову и мовчала, иноди тильки озывающысь на Ольжыне або Горыновычеве питтаннє.

— Вже й дішлы... Я до тебе сьогодні йду, Лино,—промовыла Ольга, спыняючись передъ велькою гарною кам'яныцею, а тоди додала до Горыновыча:—спасыби, що провелы!

Подаючи Лини на прощаннє руку, Горыновычъ промовывъ:

— Дуже радый, що зъ вами познайомыўся... тильки... простить... я не знаю, якъ...

— Мыхайлова!—пособыла Ольга.—Іи звуть Ангелиною, та вона не любить свого им'я и просить, щобъ уси звалы іи Линою. Такъ и звіть: Лина Мыхайлова.

Лина всміхнулася злехка и, стыснувшы Горыновычеви руку дужымъ смиливъ стысканнемъ, знькла въ одчыненыхъ тымъ часомъ дверяхъ.

III.

Такъ познайомыvся Горыновычъ зъ Линою и незабаромъ почавъ ходыты до Гламчевськихъ. Старого Гламчевського Горыновычъ знатъ и попереду, бо разъ, що мавъ зъ имъ невелычке дило, а друге—съого чоловика скризь у мисти знано и поважано середъ мисцевого панства. Бувъ се чоловикъ немолодый, служывъ довго въ якійсь канцеляріи, потимъ кильки рокивъ бувъ миськымъ „голевсю”, а теперъ жывъ безъ ніякої посады, видпoчывающы видъ клопоту,—чоловикъ бувъ зъ достаткомъ. Горыновычеви щось не подобалось у його облыччу, хочъ на око було се зовсимъ звычайне й прыстойне облычче: просывый, трохи лысый, зъ чепурно пидстрыженою бородою, бувъ дуже поважный зъ себе и вельмы звычайный та ввичлывый зъ людьми. Тильки його маленьки очи, безколирни, холодни, надавалы всьому його облыччу той выразъ, що такъ не подобався адвокатови. Жинка жъ його, Юлія Петровна, значно молодча за чоловика, мала саме таки гарни очы, якъ и въ дочки, тильки що трохи вже прыгасли и надзвычайно смутни. Була дуже мовчазна, хочъ и звычайна зъ гостями; Горыновычеви черезъ щось здавалося завсигды, що се блиде, мовъ застыгле въ одному нерухомому вырази, облычє николы не жывывѣ смихъ; тильки легенъкъ усмихъ ледви проплывавъ часомъ на іи блидыхъ стысненыхъ устахъ; уста всміхалися, а гарне ще й доси облычче, а очы лышалыся й тоди такымы смутнымы... ни, здавалося, тоди ще мовъ смутнишмы. И вся іи худорлява постать завсигды була якасъ мовъ чымъ прыгничена.

Горыновычеви здавалося, що прыгничувавъ іи саме той холдный поглядъ Гламчевського, що вона третила передъ сымъ безколирнымъ тупымъ поглядомъ. Помалу-малу, зъ усякыхъ дрибныць, що не мыналы ока звыклого до надзвычайной уважности адвоката, Горыновычъ усе дужче й дужче розумивъ, що сей, та-кый кгречный у товарыстви, панъ поводывся зъ жинкою цилкомъ деспотычно, а та ледви смила проты його словомъ озваться,— хочъ на око все було якъ годыться.

Сем'я була невелыка: оприче Лины, ще тильки сынъ—студентъ зъ медычної академіи. Чувъ ще Горыновычъ за стару бабусю, господынну матиръ, та вона була слипа и выхо-

дыла зъ свои свитлыци дуже не часто, чы й зовсімъ не выходыла,—прынаймни Горыновычъ доси ще ни разу іи на бачывъ.

Певне, що не стари Гламчевськи, та й не сынъ ихъ (його Горыновычъ мало й бачывъ) прываблювалы молодого адвоката. Лина—ось хто бравъ на себе всю його ввагу, и черезъ неї саму винъ бувавъ у цій сем'ї, зовсімъ йому на цикавій. Доси ни одна дивчына не торкала йому серця такъ дуже, якъ ся—така чепурна и така багата на ту прынадну жиночість, що непереможно вабыть до себе мужчынъ, и зъ якою жинка повынна на світъ народыться, щобъ іи маты. И Горыновыча такъ швидко захопыла вона, що винъ, уже закоханымъ бувши, почавъ розважаты—що воно за людьна ся дивчына.

Горыновычъ бувъ саме тихъ літъ, колы здоровый тиломъ и духомъ чоловікъ шукає соби подружжя и має якісь идеаль дружыны. И Горыновычъ його мавъ.

Перше його вымаганне було—краса. Лина була не тильки чепурна, але гарна надзвичайно, мала вроду, достойну слова поета або хварбъ артыста. Але, оприче сього, у Горыновыча булы ще деякі вымагання, и винъ выявлявъ ихъ трьома пытаннями.

Чы добра вона?

Здається... Прынаймни винъ николы не бачывъ, щобъ вона зъ кымъ сварилася, щобъ колы на кого гнивалася: завсігды однаково спокійна, однаково ласкова. Певне—добра... у всякому рази—не зла.

Чы правдыва?

Николы не помичавъ, щобъ вона казала неправду. И очы въ неї дывалися такъ ясно и щыро. И черезъ те Горыновычъ завсігды впевнявъ себе, що вона дуже правдыва. Самъ не любывъ брехни и вёлыко шанувавъ щыристъ. Одного разу, проводучы іи ввечери зъ гостей додому, сказавъ ій се и додавъ:

— А вамъ я йму виру въ усьому, у найдрибиныхъ дрибны цяхъ,—мени здається, що вы не можете сказать неправды. Адже такъ? И вы мени все по щыости кажете?

Облычча іи не бачывъ: було темно; але вона видказала певнымъ прыхильнымъ голосомъ:

— Все. И я не люблю неправды.

— О, такъ! Я въ тому певенъ бувъ!—загомонивъ винъ, чомусь израдивши.—Бо я такий соби вдався: покы людьни вирю,—то вирю въ усьому, безъ вынятку; одному слову такои людьны

повирю дужче навить тоди, колы бъ уси казалы навпроты. Колы вирю, дакъ уже вирю. Та вже жъ колы й піймаю ту людышу хочъ разъ єдныи тильки на неправди,—перестаю ій вирыты зовсімъ, и що выще вона въ мене стояла попереду, то ныжче теперъ упаде. Тоди ся людышна про мене вже пропаща, іи тоди про мене вже нема.

— Еге, се зрозумило,—видповила вона просто, а Горыновичъ, вертаючись потимъ додому, ажъ самъ соби дывувався: чого се винъ такъ израдивъ зъ іи видмовы и чого винъ такъ до неи говорывъ, нибы перестерегавъ, щобъ вона не говорыла неправды? Адже жъ до такихъ пересторогъ винъ не має ніякої рациі властиво...

Брешти, трете: чы вона розумна?

На дыво коло сього пытання винъ найбильше морочився. Вывчывшись у гімназіи, вона мала таку-сяку початкову освіту; щось тамъ читала, переважно беллітрystыку; про те прочитала й кильки науково-популярныхъ книжокъ, поширеныхъ тоди середъ молодижи,—отъ, подруги читали, хвалыли, то й вона взяла. Се бувъ іи освітний капиталъ,—дуже малый. Горыновичъ дбавъ, щобъ побильшыты його, дававъ ій чытаты книжки, розмовлявъ зъ нею про чытане. Шо правда, сама вона такихъ розмовъ николы не знимала,—все винъ почынавъ. Говоривъ ій багато, въясніявъ, вона слухала добре, зридка щось пыталася. Надія Горыновичева довидатися зъ сихъ розмовъ про іи розумъ—не справдилася: вона николы не сказала ни одної нисенітницы,—такъ же й казала вона мало що, бильше слухала. Горыновичеви здавалось, що вона просто боиться говорыты про науку, пысьменство, бо сама не певна въ соби, бачучы, що знає дуже мало. Се ще не доводить, що вона нерозумна, тильки, що несмилыва...

Се такъ миркувавъ Горыновичъ пидъ часъ спокійнишый, вильнишый одъ того почування, що обняло його до Ліни. Здебильшого жъ просто впывався нею, іи красою. Дывитися на неї, почувати іи биля себе було йому безмирно любо.

— Чы такы жъ може вона буты нерозумна!—думавъ Горыновичъ, дивлючись на іи високий, чудово зформований лобъ. И сказавъ ій якосъ:

— Який у вась гарный лобъ!

— Справди? Чого се такъ—мени вже не разъ казано, що въ мене гарный лобъ?—одказала Ліна.—Уси його хвалють.

Це не сподобалося Горыновычеви—перше, що въ ій не сподобалося йому. Черезъ вишо? Винъ завсигды бувъ тієи думки, що красу треба скризь, у всякихъ формахъ, шануваты й... хвалиты. Та на що жъ вона сама?.. „Уси його хвалють!“ Нерозумно!

Заспокоивъ себе тымъ, що властыво жъ се вельмы невынна ричь,—просто ій гарно було йому, найблыхчай до неи людьни, росказаты про те, якъ іи хвалють.

Бильше не сподобався йому другий выпадокъ. Вона зфотографувалась и, даруючи йому свого портрета, спыталась: чы добрый?

— Еге, рысы вси такъ,—одказавъ,—одного тильки нема: вашыхъ очей.

— Якъ то?—спыталася.

— Нема того проминня, що б'є зъ вашыхъ очей и мовъ ажъ у душу засягає...

— А знаете,—живо перепынла вона,—мени й Лыповський казавъ: „Ну й очы у васъ: якъ глянете, то такъ и проймають!“ И все каже: „Не дывиться на мене такъ!“

Це вразило Горыновыча. Лыповський бувъ чепурный дурень, и Горыновычъ николы не думавъ, щобъ Лина могла дозволяты йому щось таке казаты соби. Винъ гостро, за малымъ не гнивно, выяснывъ ій, якъ се негарно.

Вона выслушала покирно й сказала, мовъ прохала простыты.

— Я така ще дурна! Иноди роблю щось и негарне, не знаючи до пуття, чы можно його робыты, чы ни. Вы мене вчить, росказуйте мени, щобъ я могла зробыться крашою.

Якъ можно було гниватыся на сю ласкаву дытыну, що прохала сама науки й направы? Ся видповидь цилкомъ розбройла Горыновыча. И бильше вже ничего пидхожого въ ихъ николы не було. Безъ ніякои перешкоды винъ мигъ упыватыся іи красою и заслухуватыся іи писень. Вона добре спивала. Сивши въ куточокъ, винъ дывывся на іи облыччя, на вузьки руки, що бигали по клавишахъ, а кругъ його литалы спивучи згуки іи любого дорогоого голосу... Якъ винъ любывъ таки хвылыни! Ще бильше, нижъ ти довги прохидки въ величезному миському парку тильки вдвохъ изъ нею, пидъ виттемъ старыхъ ряснолистыхъ деревъ. Та плаванне човномъ—то було найкраще. Йидуть ричкою кудысь за мисто, въ веселому молодому товарыстви, середъ якого вони завсигды булы вдвохъ. Йидуть довго по-пидъ берегамы,

ажъ покы обберуть десь гарну мисцыну, прыстанутъ, и тоди скильки биганыны по квітчастій луци, або середъ невелыкого гайка, скильки крыку, писень, руху, свиту, паходивъ и молэдосты, и середъ усього цього—вона, його чудова, його дорога, його найкраща въ свити Лина... Вертаяться додому пизно ввечери, за малымъ не вночи, не гребучы, пустывши човенъ за водою... Легенъка хвыля ледви плеще объ човенъ, мисяшне сяево срибнимъ пасмомъ лягас черезъ усю ричку... миньтесь й жахты на дрибненькихъ хвылькахъ... Хтось плеснувъ весломъ, повернувъ човенъ,—винъ уихавъ у те пасмо,—эъ пиднятого весла одна по одній падаютъ, тремтючи й сяючи, блыскучи крапли. Невидни доси въ темряви облычча стаютъ виднымы, нужно матовыми, зъ мяккымы, трохы невыразнымы рысамы... На мыть се, а дали зновъ усе зныкае въ темряви. Частына товарыства спивае, и далеко несуть хвыли чудову писню... А воны, Лина й винъ, сидяте поручъ, и винъ чуе, якъ ёднаются ихъ душы...

Такъ промынула весна, лито, надходыла осинъ.

— Чого жъ я ще шукатыму?—думавъ соби Горыновычъ.—Хыба жъ я не знайшовъ чого мени треба? Хыба моя повсякчасна мрія—гармонія души й тила, щобъ краса тила ёдналася зъ краю души,—хыба вона не здйстнлася теперъ у сій дивчыни? Чы не гарна жъ вона, якъ зоря пышного ранку, чы не чиста жъ, якъ краплына росы на билій лиле? А цей спокій, ся добристъ іи,—воны жъ вищують йому ясне, спокійне, лагидне жытте зъ нею вдвохъ! И чого жъ ще дожыдаты, колы винъ іи кохае, колы винъ іи хоче, а жыты безъ неи не хоче, ни, вже й не може?

IV.

И Горыновычъ, и Лина хотили, щобъ весилле було швыдче. Та якись тамъ практични перешкоды прымусылы старыхъ Глам-чевськихъ одсунуты його на мисяць, и довелось пидождаты.

Покы мынавъ сей мисяць, Горыновычъ сылкувався яко мога липше влаштуваты кубельце за-для ихнього жыття вкупи. Найнявъ кватырю бильшу, накупывъ мебливъ и всього, чого треба, щобъ зробиты зъ голыхъ стинъ чепурне й прынадне гніздечко. Середъ того клопоту часъ помынувъ досыть швыдко, и за тыж-день мало вже буты весилле.

У недилю Горыновычъ прыйшовъ до Гламчевськихъ, якъ звычайно, зранку. Стари ще вчора выихалы на два-три дни до Кыива. Винъ — за якымысъ своимы справамы, а вона, — щобъ де-що покупты дочци. Лина й соби замірылась була йихаты, та трошки занедужала й лышылася дома. Сьогодни Горыновычъ стривъ іи вже зовсимъ здоровою, тильки трохи блидишою, нижъ звычайно.

Вона простягла до його руки, а винъ почавъ ихъ цилуваты. Думка про те, что ось-ось надходыть день, колы винъ зиллеться зъ нею въ одну духсвну гармоню, пиднимала йому серце.

— Лино! Лино!.. якъ гарно!.. Швидче, швидче буты вдвохъ, тильки вдвохъ...

— Хочешъ, щобъ мы завсигды булы тильки *вдвохъ?*—пошуткувала вона.

Винъ засміявся щасливымъ, радиснымъ сміхомъ.

— Ба ни, мое ясне щастє! Тильки хочу, щобъ никто не перешкоджавъ намъ буты вдвохъ що-разу, якъ забажаемо. А жыты треба середъ людей. Щобъ бороться и працюваты. Бороться за кращи, ясниши идеалы, нижъ ти, яки панують теперъ середъ людей. Працюваты, щобъ побачыты липши, ясниши дни.

Вони вже ходылы вдвохъ по свитлыци, винъ обнимавъ іи за станъ и казавъ:

— Адже мы будемо бороться и працюваты? Правда? Въ сьому жытте, безъ сього тильки сиреньке истнуваннє безъ меты. Тильки высока мета робыть жытте розумнымъ и щасливымъ. И мы пидемо до неи,—правда?

Вона слухала його й казала: „Еге, правда!.. Ты мій коханий... Правда!..“ А винъ, щасливый и зворушений, зъ пиднесеными почуваннями, все говорывъ до неи про те, чымъ палала й сяла теперъ його душа, дывлючись у высокости...

Вони силы въ куточку—тамъ, де стояло кильки пышныхъ гиллястыхъ олеандръ та фікусивъ. Жартуючи, вони звалы се „своимъ садкомъ“ и любылы въ йому „ховаться“. И теперъ силы тамъ на маненький канапи, прытульвшиесь одне до одного. Вони стыххлы, очы имъ заплющылысь, ихъ головы скъылылись одна до однієи чламы. И ледви Горыновычъ почувъ, якъ до його доторкнулось се кохане чоло людны, крашои й чистиши за яку винъ не стривавъ на свити, видразу його обняло могуче й страшне почуваннє:—мовъ зныкає все навкругы його, мовъ не-

мае ни сього будынку, ни людей, що жывуть у йому, що жывуть у всьому цьому мисти, мовъ нема ничего,—тильки ихъ двоє: Лина й винъ... И въ ихъ двохъ з'єдналося все—увесь свить широкий и глыбокий... Почуванне обнимало його, пидносило выше й выше, прымушувало напружуватися всю його истоту... винъ чувъ, що дали такъ уже не може буты, що се мусыть якось, чымсь перепынтыся...

Видразу Горыновичъ почувъ у свитлыци якесь тыхе-тыхе шамотинне, мовъ хтось излехка йшовъ, ледви ступаючи. Розплющувъ очы й закам'янивъ.

Навпроты його, тамъ, у другому кинци свитлыци, де булы двери, стояла якасъ страшна истота и робыла щось надзвичайне. Выпроставшися ривно, вона простягла напередъ свои руки, кощави руки зсохлого кистяка, и, держучы ихъ долонями внизъ, якось перебирала въ повитри пальцями. Передъ очыма въ Горыновича ворушились довги, закандзюблени якъ кихти хижого птаха, нигти; обголени по ликти руки трусыльсь... выше ликтивъ брудными клаптями звысало щось,—воно колысь було оджею... Голова держалася wysoko на брыдко-тонкій худій шини, а блидо-земляного колиру облычче, си кистки, обтягнени шкурью, було бъ облыччемъ выкопаного зъ земли трупу, колы бъ не ти широко росплющени нерухоми очи... Биле довге волоссе жиноче поплутанымы нечыстымы патламы падало на плечы, ледви прыкрыти чорнымъ дрантемъ. Се дранте высило навкругы стану, б'ючись огыдно-брудными торочкамы объ страшно худи боси ноги.

Вона йшла напередъ, стыха й обережно ступаючи, и все мацала въ повитри рукамы, ворушила пальцами. Мижъ Горыновичемъ и нею стоявъ стиль, а биля його канапа й крисла. Вона дійшла до ихъ, іи лива рука торкнулась до одного. Вона спынлася и почала обмацуваты. Горыновичъ зрозумивъ, що вона слипа.

Въ сю мыть Лина розплющила очы й скрыкнула стыха.

— Хто тутъ?—хрыпкимъ прыгниченымъ голосомъ спытала слипа, перестаючи обмацуваты мебель.

Сей голосъ мовъ очутывъ Горыновича.

— Мабуть якасъ старчыха,—подумавъ соби и, покинувши Лину на канапи, пидійшовъ бlyжче до дывної гисти.

— Чого вамъ?—спытався.

— Хто зо мною говорыть?—спытала вона, не видповидаючи.

— Та чого вамъ треба въ чужій господи?—сказавъ Горыновычъ.

— Не въ чужій... у свой,—казала слипа.—Моя господа... одніавъ іи въ мене...

— Хто виднявъ?—пытає Горыновычъ, ничего не розуміючи.

— Зять мій... Гламчевський.

И видразу Горыновычъ зрозумивъ, що се мусить буты та слипа бабуся, Гламчевської мати, що николы не выходила зъ своєї світлыци.

А вона казала дали:

— Вы чужий? Правда?.. Поможить!.. колы Бога въ серци маєте... Богъ вамъ заплатить!.. Обрятуйте мене!...

И вона благаючи простягала руки въ той бикъ, видкиля чула його голосъ.

Горыновычеви почало здаватыся, що вона божевильна. Винъ повернувся до Ліни, хотивъ спытати що се, щд тутъ треба робыты. Ліна сидила на канапи, якось прышулувшись, зобгавшись, зципывши руки, била, якъ стина. Винъ хотивъ кынутыся до неи, але въ сю мыть слипа досягла до його, вхопилася своими кощавыми пальцами йому за руку и казала дали хрыпкымъ голосомъ, разъ-у-разъ урываючи мову, спыняючись, мовъ ій важко було знаходити слова:

— Зять пограбувавъ... усе мое... все... и домъ, и земля, и гроши... а винъ одніавъ...

— Якъ одніавъ?—спытавъ Горыновычъ, сylkуючи зрозумити, що се діється передъ имъ.

— Жыла зъ дочкою... Умерла дочка... Колы бъ не вмерла,—прышла бъ... Десять рокивъ не чула іи... И Ліна... дивчына... онука... вси повмиралы... Ни, не повмиралы...—казала Параска,—жыви... А до мене — никто... Десять рокивъ... Видколы виднявъ... Слипа, не бачить... Каже: окладный листъ изъ земства... Пидпышти... Отутъ и тутъ... Я не бачу... Я пидпysала... А то не окладный листъ, то документъ... на все... щобъ йому все... Забравъ, мене замкнувъ... Щобъ никому не сказала... И никто, никто не... якъ се? не одвидавъ... десять рокивъ... Боже!... За що? Десять рокивъ!... никто!... Ратуйте! Вы чужий... у васъ серце... у моихъ дітей нема. Ратуйте!...

Вона скрыкнула й захыталась. Горыновычъ пидхопывъ іи, бильше донисъ, нижъ довивъ, до велькои канапы и положывъ на ій, пидсунувши пидъ голову подушку.

Пидвившысь, побачывъ у дверяхъ наймычку.

— Ликар!—скрыкнувъ.—Ликаря швыдче!

Наймычка выбигла.

Горыновычъ нажыльвся надъ слипою. Вона здригнулася кильки разивъ и стыхла. Горыновычъ прытульвъ руку ій до серця,—воно не былося. Вона вмерла, вытратывши всю силу на останній выбухъ.

Тоди Горыновычъ повернувся до Лины. Вона вже стояла, блида, прыбыта. Передъ юого поглядомъ вона спустила очы и стала нерухомо. Горыновычъ затремтивъ одъ страшного холоду, але перемигся.

— Правда?—спытався винъ и самъ злякався свого дывного голосу.

— Я... я не знаю... Я була тоди ще малою,—видказала ледви говорючи Лина.—Батько тильки Параску пускавъ... Завсигды замыкавъ... Я не могла...

— Та вы жъ прохалы, вмовлялы, благали батька, щобъ винъ выпустывъ, не мучывъ?... Кажить же!...

— Еге... я... еге...

— Неправда!

Вона мовчала.

Винъ рвонувъ іи за руку и прытягъ до мертвоеi.

На єдвабній, шытій шовкомъ подушци спочыла страшна голова людны, що сталася трупомъ давно, ще передъ десятъма рокамы; брудне дранте, вмазани грязею кощави ноги лежали на пышному червоному оксамиту.

— Сидилы на сій іи канапи, жылы въ іи будынкови, закрашалы себе симы золотымы цяцькамы, за іи гроши добутымы, йили й пылы сласно, а вона вмирала зъ голоду, замерзала въ дранти! И вы мовчали? Та кажить же!... Кажить же щось!... Выправдайтесь!..

Вона стояла передъ имъ и тремтила.

А Горыновычъ почувавъ, що ще мыть, и винъ зробыть щось дыке, щось нелюдське—вдарыть іи, уб'є—сю зрадлыву га-

дыну, що могла спокійно спати въ одній господи зъ катованою
мученицею, жыты зъ ѹи мукъ и смила казаты слово: люблю.

Винъ чувъ, якъ огонь обнимает йому голову, груды...

Винъ кынувся зъ хаты, щобъ утекты видъ такои... щобъ
не бачыты ѹи!...

Б. Гринчёнко.

У Чернигови,
1901.

